

Biuletenio tematika ir tema

Kalbos politika

Biuletenio laidos antraštė, probleminis klausimas

Kalbinė įvairovė ir daugiakalbystė Europos Sąjungoje

Esminiai žodžiai

Daugiakalbystė, Europos Sąjunga, kalbų politika, kalbinė įvairovė

Serija ir registracijos numeris

ZA-2024-1

Leidimo data

2024-03-19

Leidimo vieta

Vilnius

Žanras

☒ Analitinė apžvalga ☐ Kita

Šaltiniai: kategorijos

- ☒ Teisės aktai ☐ Politinė komunikacija
☐ Analitinių centrų kūriniai / leidiniai ☒ Žiniasklaidos turinys
☐ Socialinių tinklų turinys ☒ Statistiniai duomenys ☒ Mokslo darbai
☐ Metainformaciniai produktai ☐ Išviešinti slapti / privatūs duomenys

Šaltiniai: nuo - iki

1958 10 06 -
2024-02-08

Šaltiniai: kalbos

- ☒ Lietuvių k. ☐ Lenkų k.
☒ Anglų k. ☐ Kitos ES kalbos
☐ Rusų k. ☐ Kitos

Citavimui (APA stiliumi)

Nacionalinė biblioteka, Informacijos analitikos skyrius (2024). *Kalbinė įvairovė ir daugiakalbystė Europos Sąjungoje* (ZA-2024-1). Vilnius.

Kontaktiniai duomenys

Informacijos analitikos skyrius; analitika@lnb.lt. Nacionalinė biblioteka, Gedimino pr. 51, 01109, Vilnius.

Turinio apžvalga

Pasauliui susiduriant su globaliais iššūkiais, daugiakalbystės reiškinys ir kalbų politikos kontekste, ir lingvistinių tyrimų erdvėje sulaukia vis daugiau dėmesio. Siekiant aptarti šio termino apibrėžimą ir reikšmę, taip pat su daugiakalbyste susijusią problematiką, šioje analitinėje apžvalgoje:

- supažindinama su daugiakalbystės konceptu;
- pristatoma Europos Sąjungos pozicija, susijusi su daugiakalbystės plėtra;
- lakoniškai nušviečiama situacija Lietuvoje;
- akcentuojami viešajame diskurse formuluojami daugiakalbystės probleminiai aspektai ir privalumai.

1. Įžanga

2023 m. paskutinėse analitinėse apžvalgose (ZA-2023-7 ir ZA-2023-8), kuriose aptarta rusų kalbinė padėtis Baltijos šalyse ir antrosios užsienio kalbos problematika Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose, lakoniškai buvo paminėta Europos Sąjungos nuostata dėl daugiakalbystės skatinimo jai priklausančiose šalyse. Tai reiškia, kad Europos Sąjunga pripažįsta kalbų įvairovę ir daugiakalbystę skatina kaip vieną iš svarbiausių Bendrijos vertybių. Šio principo esmė yra užtikrinti, kad visi Europos Sąjungos piliečiai turėtų galimybę komunikuoti savo gimtąja kalba, dalyvautų visuomeniniame gyvenime, suprastų ir būtų suprasti kitų ES šalių gyventojų.

Daugiakalbystė akcentuojama kaip pagrindinis elementas, padedantis Europos Sąjungai skatinti tarpkultūrinį bendradarbiavimą, supratimą ir kultūrinę įvairovę visose jos bendruomenėse. Be to, paprastai daugiakalbystės plėtra apibūdinama ne kaip savitikslių siekis ir ne vien kaip privačios komunikacijos intencija, ji gali būti naudinga ir asmeniniame, ir profesiniame gyvenime – gebėdamas komunikuoti ne viena kalba žmogus gali konkuruoti darbo rinkoje ir pretenduoti į aukštesnę profesinę poziciją bei tikėtis už darbą gauti geresnį atlygį.

Net ir pripažįstant daugiakalbystės svarbą ES, įvairiose interesų grupėse šis reiškinys vertinamas nevienareikšmiškai. Lietuvoje, dalies lingvistų, kalbų politikos formuotojų ir kai kurių įstatymų priėmėjų nuomone, daugiakalbystės skatinimas ir įsigalėjimas, jos palaikymas yra grėsmė valstybinei kalbai. Atsižvelgiant į nuomonių prieštarumą ir remiantis oficialiais Sąjungos dokumentais, mokslininkų lingvistų išvadomis ir argumentais, aktualu išsamiau aptarti šio reiškinio ypatumus, formavimosi sąlygas ir veiksnius, aplinkybes bei pateikti įžvalgų, kuriose daugiakalbystės plėtros idėjos svarstomos iš skirtingų perspektyvų.

2. Daugiakalbystės samprata

Daugiakalbystė kaip priešinga vienkalbystei sąvoka (ir netapatinama su poliglosija – kelių ar daugiau kalbų mokėjimu) – paprastai apibūdinama kaip žmonių gebėjimas komunikuoti daugiau negu viena kalba ar kalbos atmaina, kalbiniu kodu (gali būti suprantamas kaip tarmė, socialinės grupės kalbinė atmaina ir pan.), nebūtinai jas / juos mokant vienodai gerai. Kitaip tariant, tai yra reiškinys, kai žmonės ar įvairios bendruomenės bendrauja, mokosi arba naudoja daugiau nei vieną kalbą. Tai gali pasireikšti įvairiais būdais: nuo kasdienio kalbų vartojimo iki oficialios kalbų politikos skatinimo švietimo institucijose ir valstybėse, kalbos pasirinkimo mišrių šeimų ar emigracijos sąlygomis. Šiame skyriuje bus pateikiamas aptariamosios sąvokos apibrėžimas ir daugiakalbystės funkcionavimo kontekstai.

Europos Sąjungos terminologijos duomenų bazėje (angl. „Interactive Terminology for Europe“, IATE) pateikiama ši daugiakalbystės termino apibrėžtis: **„Daugiakalbystės sąvoka yra vartojama keliomis reikšmėmis. Tai yra tiek įvairių kalbų sambūvis šalyje, kuriose ne visų piliečių pirmoji arba gimtoji kalba yra valstybinė, tiek ir tam tikroje institucijoje, kurios nariai kalba įvairiomis kalbomis, dar kitaip vadinama „visuotinė daugiakalbyste“ (angl. *multilingualism*). Antroji sąvoka – „individuali daugiakalbystė“ (angl. *plurilingualism*), vartojama kalbant apie daugiakalbio asmens kalbinę kompetenciją – kelių kalbų mokėjimą įvairiais lygmenimis, turimą ir pastoviai kintantį, tobulinamą kalbinį repertuarą.“**¹

Dar labiau praplečiant terminologijos šaltinyje pateiktą definiciją, daugiakalbystės sąvokos turinio nusakymas gali būti papildytas keliais požymiais:

- **individualioji daugiakalbystė** – kai asmuo turi gebėjimą suprasti, kalbėti, skaityti arba rašyti keliomis kalbomis. Paprastai tai natūralus rezultatas, jei žmogus auga ar gyvena teritorijoje, kurioje kalbama keliais kalbiniais kodais.
- **Visuomeninė daugiakalbystė** suprantama kaip tam tikroje geografinėje teritorijoje egzistuojanti kalbų įvairovė.

Mokslinėje literatūroje greta dar vartojamas terminas *dvikalbystė* – „[i]ndivido arba kalbėtojų grupės gebėjimas bendrauti dviem kalbomis. Abiejų kalbų mokėjimo lygis gali būti skirtingas – nuo minimalaus susikalbėjimo konkrečioms poreikiams patenkinti iki gerai mokamos antrosios kalbos. Gali skirtis ir kalbiniai gebėjimai, pvz., asmuo gali mokėti kalbėti, bet nemokėti skaityti ar rašyti. Šalys, kuriose įteisintos dvi oficialiosios kalbos, yra Suomija, Kanada ir kt.“² Bet reikia akcentuoti, kad dvikalbystė siejama su ne daugiau kaip dviejų kalbų mokėjimu. Šiame darbe atskirai dvikalbystės sąvoka nagrinėjama ir aptariama nebus, o traktuojama kaip daugiakalbystės dalis.

Minėtinas faktas, kad įvairiuose šaltiniuose – moksliniuose ir populiariojoje literatūroje, publicistikoje – pabrėžiama, kad pasaulyje **daugiau žmonių skirtingose kalbinėse terpėse komunikuoja keliomis kalbomis**, o ne kuria nors viena arba bent jau yra dvikalbiai.³ Tai pasakytina ir apie Europos Sąjungos kalbinę situaciją, nes ši organizacija yra įvairiomis kalbomis kalbančių šalių politinis blokas.

Jeigu ankstesniais laikais daugiakalbystė funkcionavo rašytiniame bendravime, tai XXI a. būdinga, kad įsigali ir sakinės komunikacijos plotmėse. Daugiakalbis asmuo nesunkiai, natūraliai pereina iš vienos kalbinės atmainos į kitą, o šis reiškinys apima įvairius lygmenis: nuo žemesnio konkrečios kalbos įgūdžių lygio iki gilesnio kalbos supratimo ir mokėjimo. Asmuo laikomas daugiakalbiu, jei jis geba bendrauti keliomis kalbomis arba pakaitomis produkuoja kelis kalbinius kodus.

Daugiakalbystės patirtis įvairiose kultūrose paprastai skirtinga. Ji gali būti išsakoma kaip pageidavimas, kuriuo išreiškiamas visiškas pritarimas tapti daugiakalbiu ir įgyti galimybę greičiau įsilieti į globalų pasaulį. Gali būti ir priešinga tendencija, rodanti visišką nepagarbą kitoms kalboms ir kultūroms. Tačiau **šiandien visuomenės požiūris toks, kad daugiakalbystė turi daugiau privalumų nei trūkumų**. Daugiakalbystė gali būti aptariama įvairiais aspektais, pradedant nuo antrosios ar trečiosios kalbos įgijimo ir antrosios bei trečiosios kalbos išmokimo, baigiant sakininių kalbų vartojimu bendruomenėse, šių kalbų socialiniu statusu ir kultūriniu identitetu, pažinimo raida. Daugiakalbystės reiškinys ypač dažnas mišriose šeimose ir migracijos ar imigracijos sąlygomis.⁴

Daugiakalbystę skatinantys veiksniai. Žmonės daugiakalbiais 1) natūraliai tampa gimę **daugiakalbėse šalyse**, pavyzdžiui, Belgijoje (valstybinės kalbos – prancūzų, anglų, vokiečių), Šveicarijoje (taip pat keturios valstybinės kalbos – vokiečių, prancūzų, italų, retoromanų), Kanadoje (dvi valstybinės kalbos – prancūzų ir anglų). 2) Galima **vėlyvoji daugiakalbystė**, pavyzdžiui, **emigracijos atveju**. Iš tiesų kaip vienas reikšmingiausių daugiakalbystės veiksnių šiuo metu yra pripažįstama 3) **globalizacija**, kuri lemia, kad sėslių žmonių gyvenimą įvairiose bendruomenėse, kalbančiose viena kalba, keičia aktyvi gyvensena, todėl nevienalyčiuose kalbiniuose kontekstuose atsiranda poreikis komunikuoti skirtingomis kalbomis ar atmainomis, taip pat pastaraisiais dešimtmečiais pastebimai suaktyvėjo tarpkultūriniai ir verslo kontaktai. 4) **Psichologinis matmuo** – kai asmuo, siekdamas karjeros perspektyvų arba tiesiog tapatindamasis su kuria nors (kuriomis nors) kalbine bendruomene, siekia išmokti ir jos kalbą. 5) Be kitų išvardytų faktorių, gali būti minima 5) **švietimo politika**. Kryptinga valstybės arba regioninė šalių švietimo politika gali turėti įtakos ir daugiakalbystei. Pavyzdžiui, tikslingai įvairių švietimo institucijų rengiamomis ir įtvirtinamomis kalbų mokymo programomis daugiakalbystė skatinama tiek vidurinėse mokyklose, tiek aukštesniojo ar aukštojo mokslo pakopose.

¹ Daugiakalbystė. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://iate.europa.eu/entry/result/1573503/lt>

² Lingvodidaktikos terminų žodynas. (2012). / Meilutė Ramonienė, Jelena Brazauskienė, Nida Burneikaitė, Jurga Daugmaudytė, Eglė Kontutytė, Joana Pribušauskaitė. Vilniaus universiteto leidykla

³ Patarimai dvikalbių vaikų tėvams. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://mokyklelepasaka.lt/patarimai-tevams>

⁴ Darginavičienė, I. (2023). The Multilingualism: Language and Cultural Identity. *Logos*, 116, 168. Prieiga per internetą: DOI: 10.24101/logos.2023.61

Taigi, atsižvelgiant tiek į moksliniuose, tiek į viešuosiuose žiniasklaidos šaltiniuose formuluojamas daugiakalbystės konstrukto apibrėžtis ir jos egzistavimo sąlygų priežastis ir pamatus, galima teigti, kad tai sudėtingas, daugialypis, daug aspektų apimantis reiškinys. Jis kalbinėse bendruomenėse gali būti atsiradęs tiek natūraliai, pavyzdžiui, ankstyvajame individo gyvenimo tarpsnyje, tiek vėliau įgytas, taip pat palaikomas viešosios politikos priemonėmis arba, kaip matysime toliau, inicijuojamas ir skatinamas ekonominėse ir politinėse bendrijose, kaip yra Europos Sąjungos atveju.

3. Daugiakalbystės Europos Sąjungoje įgyvendinimas ir probleminiai aspektai

Vienas esminių Europos Sąjungos kalbų politikos bruožų – daugiakalbystė kaip „svarbus Europos konkurencingumo aspektas“⁵, be to, ES siekia palaikyti jai priklausančių piliečių judumą, taip pat skatina tarpkultūrinį supratimą. Šiame kontekste itin svarbus – užsienio kalbų mokymo skatinimas ir sąlygų įvairiose šalyse jam plėtoti sudarymas. Daugiakalbystė – institucinis ES rūpestis.

Pirmasis Reglamentas⁶, kuriuo nustatyta, kokios kalbos bus viešai vartojamos Europos Ekonominės Bendrijos Taryboje (įkurta 1957 m.), Europos Sąjungos pirmtakės teritorijoje, priimtas dar 1958 m. Jame nurodyta, kad oficialios organizacijos kalbos yra olandų, prancūzų, vokiečių ir italų, taigi, oficialūs siunčiami ir gaunami Tarybos dokumentai privalo būti parengti viena iš šių kalbų pasirinktinai. Prie organizacijos prisijungiant vis daugiau šalių, Reglamentas buvo praplėstas, ir **ilgainiui kiekvienos į Bendriją įsiliejančios šalies valstybinė kalba automatiškai tampa viena iš oficialių jos kalbų**.

Daugiakalbystės kryptis nustatantis įrankis – strateginis ES dokumentas, kuriame suformuluoti svarbūs, pastovūs ir platus Bendrijos ilgalaikės kalbų politikos plėtros tikslai ir uždaviniai, prioritetai ir veiksmai yra **Europos Parlamento rezoliucija dėl naujos daugiakalbystės pagrindų strategijos**⁷, priimta 2008 m. Šiame dokumente išsamiai išdėstytos su daugiakalbyste ir kalbų įvairove Sąjungoje susijusios siektinos nuostatos, pavyzdžiui:

- pagarba kalbų ir kultūrų įvairovei yra pagrindinis ES principas;
- daugiakalbystė – ypatingas ES bruožas, taigi ji yra aiškus pavyzdys bei Europos kultūros pagrindinė sudedamoji dalis;
- daugiakalbystės skatinimas pliuralistinėje Europoje;
- daugiakalbyste taip pat turėtų būti siekiama skatinti pagarbą ir toleranciją įvairovei;
- visos kalbos yra kaip išskirtinės prieigos prie kultūros priemonės;
- siekiama skatinti kitų kalbų mokymąsi ir taip pasiekti vadinamąjį „gimtoji kalba +2“ tikslą;
- regioninės ir mažumų kalbos yra svarbus kultūros lobis;
- kalbų mokymasis turėtų būti svarbi mokymosi visą gyvenimą programos dalis;
- ir t. t.

Svarbus ES dokumentas – **2017 m. Komunikatas**, kuriame deklaruojama, kad „[d]augiakalbystė yra vienas iš vertingiausių kultūrinės įvairovės Europoje aspektų“⁸. Jame dėstomi iki 2025 m. Sąjungos numatyti su kalbų politika susiję siekiniai ir veiksmai⁹:

- iki 2025 m., be gimtosios (-ųjų) kalbos (-ų), visi vidurinę mokyklą baigę europiečiai turėtų gerai mokėti bent dvi užsienio kalbas;
- Europos integracijos kontekste reikia aukštos kalbinės kompetencijos;
- skatinti kalbų mokymąsi.

Visų pirma, ES politikoje itin akcentuojamas **kalbų įvairovės skatinimas**, pavyzdžiui, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 22 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad: „Sąjunga gerbia kultūrų, religijų ir kalbų įvairovę.“¹⁰ Remiantis šia Chartija, ES draudžiama bet kokia diskriminacija dėl kalbos, be to, itin didelis dėmesys skiriamas mažumų kalboms. Europos Sąjungos sutarties suvestinėje redakcijoje sakoma: „Ji [Sąjunga – aut. past.] gerbia turtingą savo kultūros ir kalbų įvairovę bei užtikrina, kad Europos kultūros paveldas būtų saugomas ir turtinamas.“¹¹ Kaip matyti, daugiakalbystės kaip vertybės aspektas dėstomas ne viename ES dokumente. Tuo tikslu 2009 m. buvo priimta Europos Parlamento rezoliucija dėl daugiakalbystės – Europos turto ir bendro rūpesčio¹², kurioje suformuluota oficiali ES institucijų nuomonė daugiakalbystės – itin svarbaus ir prioritetinio jos politikos komponento – klausimu.

Patikslinant šią poziciją reikia pasakyti, kad **Bendrijoje šiuo metu yra 24 oficialiosios kalbos** (airių, anglų, bulgarų, čekų, danų, estų, graikų, ispanų, italų, kroatų, latvių, lenkų, lietuvių, maltiečių, nyderlandų, portugalų, prancūzų, rumunų, slovākų, slovenų, suomių, švedų, vengrų, vokiečių). Akcentuojama, kad visos ES kalbos yra vienodai svarbios, oficialūs Sąjungos

⁵ Europos Parlamentas. (2023). Kalbų politika. Prieiga per internetą: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/lt/sheet/142/kalbu-politika>

⁶ Reglamentas Nr. 1, nustatantis kalbas, kurios turi būti vartojamos Europos ekonominėje bendrijoje. (1958 m. spalio 6 d.). Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:31958R0001>

⁷ Europos Parlamento rezoliucija dėl naujos daugiakalbystės pagrindų strategijos (2006/2083(INI)). Prieiga per internetą:

https://publications.europa.eu/resource/cellar/a09a08bf-b60c-4aca-909c-109620ebeb68.0012.01/DOC_1

⁸ Europos Komisija. (2017 m. lapkričio 17 d.). Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017DC0673>

⁹ Ten pat.

¹⁰ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. (2012 m. spalio 26 d.). Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT>

¹¹ Europos Sąjungos sutarties suvestinė redakcija. (2008 m. gegužės 9 d.). Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0013:0045:lt:PDF>

¹² Daugiakalbystė – Europos turas ir bendras rūpestis 2009 m. kovo 24 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl daugiakalbystės – Europos turto ir bendro rūpesčio (2008/2225(INI)). Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:52009IP0162>

dokumentai verčiami į daugelį šių kalbų, be to, Europos Parlamento nariai gali pasirinkti, kuria ES kalba kalbės¹³. Į ES įstojus naujai narei, jos kalba tampa viena iš oficialiųjų Sąjungos kalbų. Taigi ES deklaruojama: „ES būdinga jos kultūrų ir kalbų įvairovė ir ES šalyse vartojamos kalbos yra esminė Europos kultūros paveldo dalis, todėl ES remia daugiakalbystę savo programose ir institucijų darbe.“¹⁴ Įvairiuose ES šaltiniuose ir dokumentuose nurodoma, kad **daugiakalbystė kuria bendrą Europos identitetą**, o efektyviai plėtojama daugiakalbystės politika ir jos skatinimo iniciatyvos piliečiams gali suteikti įvairių galimybių¹⁵. Kitaip tariant, šis reiškiny yra svarbus ir integralus ES principas, kuris atspindi įvairovę, demokratiją ir bendradarbiavimą tarp skirtingų kultūrų ir kalbų vartotojų.

Nepaisant to, kad Europos Sąjunga deklaruoja saugojanti ir skirianti dėmesį kalbinei regiono įvairovei, įskaitant ir toms kalboms, kurios neturi oficialiųjų šalių kalbų statuso, Bendrijos kalbų politikos darbotvarkėje atkreipiamas dėmesys į kalbų nykimo reiškinių (kalba išnyksta, kai miršta paskutinis kalbėtojas ta kalba arba, pavyzdžiui, kaip lotynų kalbos atveju – kalba taip pasikeičia, kad iš jos susiformuoja naujos kalbos; arba transformuojasi – reikšmingai pakinta). Tuo tikslu 2013 m. Europos Parlamentas priėmė **rezoliuciją, skirtą Europos kalbų nykimo grėsmei ir kalbų įvairovei**, kurioje tiek Sąjunga, tiek atskiros jai priklausančios šalys raginamos labiau rūpintis tokių kalbų vartojimo, pripažinimo, išlaikymo klausimais, inicijuoti atitinkamas iniciatyvas ir instituciniu lygiu imtis atgaivinimo priemonių, nematerialų kalbinį paveldą perkelti į skaitmeninę erdvę, skatinti šių kalbų sklaidą, mokymą, saugojimą ir pan.¹⁶

Atsižvelgiant į tai, kas pasakyta, galima suformuluoti kelis **ES funkcionavimui daugiakalbystės kontekste reikšmingus aspektus**:

- įvairovė ir Europos Sąjungos tapatybė;
- piliečių teisių užtikrinimas (gauti informaciją savo kalba);
- tarpkultūrinis dialogas;
- ekonominiai ir verslo reikalai;
- tarptautinis bendradarbiavimas;
- karjeros galimybės;
- prieiga prie informacijos;
- daugiakalbės bendruomenės – tolerantiškesnės;
- ir pan.

Nuo 1958 m. Europos Sąjungos dokumentai yra verčiami į visas oficialiąsias Bendrijos kalbas. Tam, kad būtų gerbiama ir puoselėjama kalbų ir kultūrų įvairovė ir skatinimas jų išsaugojimas, Sąjunga investuoja solidžias sumas. Reikėtų paminėti svarbiausias jau įgyvendintas ir vis dar įgyvendinamas ES iniciatyvas, skirtas daugiakalbystei plėtoti¹⁷:

- programa „Erasmus+“. Žinoma kaip studentų ir moksleivių mainų ir stažuotų kitose ES šalyse programa, 2021–2027 m. laikotarpiu šios programos biudžetą sudaro 26,2 mlrd. EUR.
- Projektas LISTIAC (2019–2022 m.) (angl. „Linguistically Sensitive Teaching in All Classrooms“, „Kalbiniu požiūriu jautrus mokymas visose klasėse“). Šios priemonės taikymo tikslas – kad mokytojai būtų kalbiškai jautresni, kai formuoja savo poziciją ir imasi konkrečių veiksmų.
- Projektas „MultiMind“ (2018–2022 m.). Pagal ES programą „Marie Skłodowskos-Curie veiksmas“ finansuotas projektas buvo skirtas moksliniams fundamentiniams daugiadalykiams daugiakalbystės tyrimams. Jame dalyvavo pasaulyje pirmaujantys ES ir ne ES šalių mokslininkai.
- Įrodymais grindžiamas politikos formavimas ir savitarpio mokymasis. Tai – įvairios Europos Komisijos organizuojamos veiklos, kuriomis siekiama plėtoti mokslinius daugiakalbystės projektus, rengti įvairaus spektro diskusijas ir seminarus, inicijuoti mokslinius tyrimus. Bendraudama su Eurostatu, Komisija renka duomenis apie kalbų mokymo(si) padėtį visoje Europoje. Be to, rengiamas kasmetinis Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis.
- Komisijos veikla bendradarbiaujant su Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO). Organizacijos kartu plėtoja Tarptautinio moksleivių vertinimo programos (angl. „Programme for International Student Assessment“, PISA) Užsienio kalbų vertinimo (angl. „Foreign Language Assessment“, FLA) modulį.
- Dvikryptis Europos Komisijos bendradarbiavimas su Europos Tarybai priklausančių Europos šiuolaikinių kalbų centru: 1) parama daugiakalbėms klasėms, siekiant sklandesnės imigrantų integracijos, 2) iniciatyvos „Kalbų mokymo programų, testų, egzaminų ir bendrosios Europos orientacinės sistemos siejimas“ (angl. „Relating language curricula, tests and examinations to the Common European Framework of Reference“, RELANG) vykdymas su tikslu padėti švietimo institucijoms kalbų egzaminus susieti su kalbų mokėjimo lygiais, kurie apibrėžti Bendroje Europos kalbų mokėjimo orientacinėje sistemoje (angl. „Common European Framework of Reference for Languages“, CEFR).

Reikia pridurti, kad Europos Sąjungoje veikia Europos **daugiakalbystės ir kalbų mokymosi tyrimų centras „Mercator“** (angl. „Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning“)¹⁸, įsikūręs Nyderlanduose. Tai – Fryzų akademijos struktūrinis padalinys, kuris veiklą pradėjo 1987 m. Nepaisant to, kad Centro tyrimų objektas yra

¹³ Europos Parlamentas. (2023). Kalbų politika. Prieiga per internetą: https://www.europarl.europa.eu/erpl-app-public/factsheets/pdf/lt/FTU_3.6.6.pdf

¹⁴ Europos Sąjunga. (n. d.). Kalbos. Prieiga per internetą: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/languages_lt

¹⁵ Europos Komisija. (n. d.). Kalbų įvairovė. Prieiga per internetą: <https://education.ec.europa.eu/lt/focus-topics/improving-quality/multilingualism/linguistic-diversity>

¹⁶ 2013 m. rugsėjo 11 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl Europos kalbų išnykimo grėsmės ir kalbų įvairovės Europos Sąjungoje (2013/2007(INI)). Prieiga per internetą: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2013-0350_LT.html#def_1_4

¹⁷ European Education Area. (n. d.). Apie daugiakalbystės politiką. Prieiga per internetą: <https://education.ec.europa.eu/lt/focus-topics/improving-quality/multilingualism/about-multilingualism-policy>

¹⁸ Mercator. (n. d.). About the Mercator European Research Centre. Prieiga per internetą: <https://www.mercator-research.eu/en/about/about-mercator-research-centre/>

nyderlandų ir kitų šalyje paplitusių dialektų sąveika, jis funkcionuoja kaip reikšminga daugiakalbystės tyrimų terpė. Tai – tarptautinė organizacija, kuri vykdo tyrimus, susijusius su daugiakalbystės ir kalbų mokymo klausimais. Ši organizacija taip pat įkūrė keletą regioninių centrų. Pagrindinis „Mercator“ centro tikslas yra remti ir skatinti daugiakalbystę Europoje, taip pat teikti patarimus politikos formuotojams. Institucijos mokslininkai atlieka tyrimus, organizuoja konferencijas, seminarus ir kitas veiklas, kad supratimas apie daugiakalbystės privalumus ir iššūkius būtų formuojamas kryptingiau. Centras taip pat bendradarbiauja su skirtingomis organizacijomis ir institucijomis. Kadangi daugiakalbystės ir kalbų mokymo problemos Europos Sąjungos kontekste yra itin svarbios, ypač atsižvelgiant į jos kalbinę įvairovę, „Mercator“ Europos tyrimų centras yra viena iš institucijų, kuri siekia inicijuoti diskusijas daugiakalbystės temomis ir prisidėti prie Europos Sąjungos piliečių kalbinius poreikius atliepiančios kalbų politikos formavimo. (Kalbų politikos sėkmė itin priklauso nuo to, ar siūlomi sprendimai atitinka sprendimus, kuriuos patys kalbos vartotojai natūraliai priima.) Tarp centro veiklos gairių itin išsiskiria orientacija į regionines ir mažumų kalbas Europoje, be kita ko, imigrantų kalbos ir mažesnės valstybinės kalbos taip pat yra šios institucijos tyrėjų mokslinių interesų lauke.

Dar pasakytina, kad, nepaisant deklaratyvaus ES siekio puoselėti ir skatinti skirtingų kalbų vartojimą įvairiose jos gyvavimo srityse, moksliniuose šaltiniuose **aptinkama argumentų ir abejonių dėl tokios kalbų politikos įgyvendinimo skaidrumo**. Pavyzdžiui, teigiama, kad Sąjungoje trūksta aktyvios kalbų politikos jurisdikcijos, priekaištaujama dėl Europos Komisijos veiklos sprendimų, kad vis tik Bendrijoje ilgai susiklostė tam tikra **kalbų hierarchija**, kurioje aukščiausios pozicijos tenka anglų, prancūzų, vokiečių kalboms, o kitos kalbos įvardijamos kaip „likusios“. Kitas aspektas – daugėjant ES šalių narių, smarkiai auga vertimo į įvairias kalbas kaštai, o daugiausia ES institucijų personalo sudaro vertėjai. Pabrėžtina ir tai, kad daugiakalbystės palaikymas traktuojamas kaip administracinė funkcija, o ne politinio proceso elementas. Nors ES daug daro siekdama apsaugoti daugiakalbystę, iškeliami mintis, kad ES Tarybos narių kalboms suteiktas oficialiųjų Bendrijos kalbų statusas nesitarnauja daugiakalbystės tikslams, o sustiprina kai kurių kalbų padėtį, nors šios kalbos savo šalyse ir taip buvo oficialios. Kaip diskriminacinis pavyzdys minima katalonų kalba, kuri nepretenduoja į oficialiosios ES kalbos statusą.¹⁹

Oficialiai ES politika gali būti suprantama kaip daugiakalbė ir turinti daug oficialiųjų kalbų, ir šiuo požiūriu Sąjunga stipriai išsiskiria iš kitų organizacijų, tačiau ES politika pirmiausia įvardijama kaip institucinė sistema, kuri teuztikrina formalią visų nacionalinių kalbų lygybę. Vis tik, pabrėžiama, režimas funkcionuoja taip, kad faktiškai vienos kalbos yra vartojamos „labiau“, „dažniau“ negu kitos, todėl **kalbų lygybė esanti fiktyvi**. Be to, viršnacionalinės tapatybės kuriantis Europos Sąjungai formavimas buvo vykdomas maskuojant nacionalines tapatybes.²⁰

Europos Sąjunga – organizacija, sudaryta iš daugybės valstybių narių, kurios turi skirtingas kalbas, kultūrinės tradicijas ir istorijas, todėl daugiakalbystės principas yra įtvirtintas ES sutartyse ir teisės aktuose. Daugiakalbystė yra laikoma svarbiu veiksniu, kad būtų užtikrintas sklandus bendradarbiavimas, supratimas ir įvairovė tarp valstybių narių. Ši nuostata yra integruota visose ES politikos kryptyse, nes siekiama užtikrinti, kad visi jos piliečiai galėtų naudotis bendromis teisėmis ir turėtų galimybę Bendrijos reikaluose dalyvauti savo gimtosiomis arba kitomis oficialiomis ES kalbomis. Vis tik moksliniuose šaltiniuose formuluojami teiginiai apie kalbų hierarchiją ir neefektyvų skelbiamos kalbų politikos procesą.

4. Daugiakalbystė Lietuvoje

Lietuva, kaip Europos Sąjungos narė, atsižvelgdama į ES principus, taip pat turėtų būti suinteresuota skatinti daugiakalbystę. Tuo tikslu švietimo sistemoje yra įgyvendinami projektai ir programos, kad moksleiviams būtų sudaroma galimybė mokytis ne mažiau kaip dvi negimtąsias kalbas, organizuojami kalbų mokymo suaugusiems kursai ir t. t. Tiesa, Lietuvoje daugiakalbystė dažniausiai diskutuojama tautinių mažumų ir anglų kalbos įtakos lietuvių kalbai, apskritai jos vis didesnio įsigalėjimo įvairiose gyvenimo srityse kontekste.

Viena iš priežasčių, lemianti **daugiakalbystę Lietuvoje, yra etninė šalies sudėtis ir Lietuvos kaip daugianacionalės valstybės savitumas**. Lietuva yra daugiakalbė šalis, kurioje oficiali – lietuvių kalba. Tačiau šalyje gyvena nemažai tautinių mažumų grupių, kurios bent jau privačiame gyvenime, kai kuriose švietimo pakopose išlaiko savo gimtąsias kalbas.

Oficialiosios statistikos 2022 m. pradžios duomenimis, didžiausią dalį šalies gyventojų sudarė lietuviai – 85,1 proc., likę – kitų tautybių žmonės. Iš jų Lietuvoje daugiausia gyvena lenkų – 6,6 proc., rusų – 5,1 proc., baltarusiai sudaro 1 proc., ukrainiečiai – 0,5 proc. populiacijos. Kitų tautų gyventojai nesiekia nei 1 procentinio punkto.²¹ Kaip žinoma, tautinių mažumų gyventojų pasiskirstymas Lietuvoje nėra tolygus. Daugiausia šių nelietuvių asmenų, priklausomai nuo tautybės, telkiasi Vilniuje ir jo rajone, taip pat Klaipėdoje, Visagine.

Kalbų politikai skirtuose valstybės teisės aktuose ir dokumentuose išskiriami šie kalbų tipai: **valstybinė kalba, užsienio kalbos ir regioninės bei mažumų kalbos**. Valstybinės kalbos mokymasis ir mokymas užsienyje iš Lietuvos kilusiems vaikams ir (arba) suaugusiems (bendrai) yra finansuojamas Baltarusijoje, Sakartvele, Latvijoje, Lenkijoje, Moldovoje ir kt. šalyse. Valstybės mastu pripažįstamos trys mažumų kalbos – rusų, lenkų ir baltarusių. Kad jos saugomos ir skatinamos,

¹⁹ Yim, J. (2007). Feasibility of the Language Policy of the European Union Jonathan Yim The International Lawyer, Vol. 41, No. 1, pp. 127-134 (8 pages). Prieiga per internetą: <https://www.jstor.org/stable/40708094>

²⁰ Ringe, N. (2022). The Language(s) of Politics: Multilingual Policymaking in the European Union. In The Language(s) of Politics: Multilingual Policy-Making in the European Union (pp. 1–25). University of Michigan Press. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org/stable/10.3998/mpub.12080141.6>

²¹ Lietuvos gyventojai. (2022 m. leidimas). Gyventojų skaičius ir sudėtis. (2022). Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai-2022/salies-gyventojai-gyventoju-skaicius-ir-sudetis>

įtvirtinta oficialiuose šalies dokumentuose ir teisės aktuose (2012 m. duomenimis). Šios trys kalbos ir hebrajų kalba oficialiai teikiamos švietimo sistemoje.²²

Kadangi daugiau teisės dokumentų, kurie vienu ar kitu aspektu reglamentuoja tautinių mažumų kalbinius ir kitus klausimus, buvo aptarta analitinėje apžvalgoje ZA-2023-7, šiuo atveju lakoniškai galima paminėti, kad tai: Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymas, Lietuvos Respublikos Konstitucija, 2000 m. buvo ratifikuota ir įsigaliojo Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, 2015 m. įsteigusi Tautinių mažumų departamentą prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, formuoja valstybės politiką, susijusią su tautinių mažumų sritimi. Be kita ko, tautinėms mažumoms priklausančius valstybės piliečius gina ir remia įvairios organizacijos, bendruomenės ir t. t. Tautinių mažumų gimtųjų kalbų išlaikymui Ministerija deklaruoja sudaranti papildomo ugdymo sąlygas: „Lietuvoje gyvenantys armėnai, baltarusiai, graikai, karaimai, latviai, lenkai, rusai, totoriai, ukrainiečiai, vokiečiai, žydai yra įsteigę šeštadienines / sekmadienines mokyklas, kurių dabar yra apie 40. Jose mokoma gimtosios kalbos, supažindinama su tautine kultūra ir tradicijomis, istorija bei kultūros paveldu.“²³

Pastaruosius du metus, skaičiuojant nuo Rusijos karo Ukrainoje pradžios, rusų kalbos padėtis ir kultūros sklaida, švietimas šia kalba Lietuvoje imti kvestionuoti. Taigi, reikėtų pridurti, kad šioje analitinėje apžvalgoje ši problematika nebus nagrinėjama – daugiau telkiamasi į daugiakalbystės situacijos šalyje apžvalgą ir bendrųjų tendencijų referavimą.

Neabejotinai pasaulinės globalizacijos kontekste anglų kalba įgyja vis didesnę reikšmę ir funkcionuoja kaip tarptautinės komunikacijos priemonė (angl. *lingua franca* (vartojama žmonių ar žmonių grupių, kurios kalba skirtingomis kalbomis)). Anglų kalbos paplitimas ir jos aukšto statuso bei prestižo iškilimas siejamas su išaugusiu JAV vaidmeniu – būtent dėl aukšto ekonominio šios valstybės išsivystymo anglų kalba kitų kalbų hierarchijoje užima aukščiausią vietą²⁴.

Anglų kalba palengvina bendravimą su žmonėmis iš kitų šalių, verslo partneriais, įvairiais tarptautiniais subjektais, vartojama tarptautiniuose įvairaus lygio projektuose. Vis daugėja atvejų, kai įmonės anglų kalbą pasirenka kaip bendravimo šabloną ne tik su verslo dalyviais, bet ir vidinei komunikacijai realizuoti. Anglų kalbos reikšmė nediskutuojama švietimo kontekste, nes įvairios neanglakalbių šalių aukštosios mokyklos siūlo mokomuosius dalykus anglų kalba, vykdomos studentų mainų programos. Lietuvos aukštojo mokslo sektoriuje taip pat akcentuojamas tarptautiškumo studijose matmuo. Galiausiai – anglų kalba padeda geriau suprasti Vakarų popkultūros, demonstruojančios masinės kultūros standartą, madas ir tendencijas, identifikuotis su užsienio medijų, kino, muzikos žvaigždžių sėkmingu įvaizdžiu²⁵. Apskritai kalbų mokymo politikoje diskutuojamas siekis dar labiau plėsti visuomenės lingvistines kompetencijas.

Apibendrinant pasakytina, kad Lietuvos kalbų politikos teisės aktuose yra įtvirtintas lietuvių kaip valstybinės kalbos statusas, taip pat nustatyta, kad šalyje funkcionuoja kitos kalbos – regioninės ir mažumų. Tomis kalbomis, kuriomis kalba daugiausia tautinių mažumų atstovų, organizuojamas švietimas. Be kita ko, daugiakalbystės kontekste akcentuojama apskritai užsienio kalbų mokymosi svarba ir anglų kalbos daugelyje viešojo gyvenimo sferų paplitimas.

5. Daugiakalbystės iššūkiai ir privalumai

Daugiakalbystė dažniausiai traktuojama kaip visuomenės gyvenimą praturtinantis reiškinys, bet jos įgyvendinimas ir palaikymas ne visada yra lengvas uždavinys. Šiuo atveju keliama vienu kalbų prieš kitas dominavimo klausimai, be to, dažnai trūksta išteklių, kad daugiakalbystės įgyvendinimas skirtingose valstybių švietimo sistemose būtų efektyvus. Įvairiose kalbinėse bendruomenėse formuojami įvairūs su daugiakalbyste susiję išbandymai.

Galima sakyti, Lietuvoje nuomonės daugiakalbystės požiūriu nėra vieningos: vienoje pusėje lingvistai ir kiti visuomenės veikėjai, kurie pažymi daugiakalbystės naudą ir realios grėsmės lietuvių kalbai neįžvelgia, kitoje – daugiakalbystės kontekste konstruojantys, jų nuomone, neišvengiamą **lietuvių kaip valstybinės kalbos išnykimo grėsmės naratyvą**. Anglų kalba šiuo atveju irgi įvardijama kaip konkurentė kitoms kalboms ir jų „žudikė“, iš įvairių vartosenos sričių išstumianti nacionalines kalbas. Dar 2008 m. Seimo lygmeniu svarstyta, kiek verslas daro įtaką tam, kad sparčiau plistų anglizmai bei kiti netaisyklingi verslo subjektų pavadinimai. Be kita ko, anglų kalbą vaikai neva išmoka greičiau negu gimtąją, o lietuvių kalbos statusas yra per menkai stiprinamas.²⁶

Pridurtina, kad remiantis įvairiais šaltiniais, viešosiomis nuomonėmis, formuluotini pagrindiniai iššūkiai, kurie aktualūs daugiakalbystės diskurse:

²² Smetonienė, I. ir Moskvina, J. (2012). Europos kalbų lobynas. Prieiga per internetą: https://www.teachingenglish.org.uk/sites/teacheng/files/LRE_Lithuania_Europas_kalbu_Lobynas_-_Daugiakalbystes_Politikos_ir_Praktikos_Tendencijos_Europoje.pdf

²³ Lietuvos kultūros ministerija. (2023 m. lapkričio 18 d.). Tautinės mažumos. Prieiga per internetą: <https://lrkm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/tautines-mazumos-1/>

²⁴ Vaicekauskienė, L. (2010). Globalioji daugiakalbystės perspektyva: anglų kalbos vieta ir vaidmuo Lietuvos miestų erdvėje. *Miestai ir kalbos* / mokslinė redaktorė Meilutė Ramonienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010. P. 175. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~1590512813972/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

²⁵ Vaicekauskienė, L. (2020). Globaliosios anglų kalbos socialinės reikšmės potencialas: ką rodo skirtingų bendruomenių tyrimai? *Taikomoji kalbotyra*, 14, 183–208. Prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/taikomojikalbotyra/article/view/21613/21759>

²⁶ Lingvistai: Lietuvai gresia daugiakalbystė. (2008 m. rugsėjo 19 d.). Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lingvistai-lietuvi-gresia-daugiakalbyste-18596577>

- 1) anglų kalba kaip tarptautinė komunikacijos priemonė – grėsmė daugiakalbystei, nes užgožia kitas, pavyzdžiui, nacionalines, ypač mažumų, regionines, apskritai mažai kalbėtojų turinčias kalbas, ir lemia jų eroziją;
- 2) daugiakalbystė – grėsmė gimtosioms kalboms. Kai kuriose šalyse kalbinė įvairovė suvokiama kaip pavojus nacionalinei vienybei ir tautiškumui;
- 3) keliamas klausimas dėl regioninių ir mažumų kalbų ES plėtros procese, tai – iššūkis ar vis tik našta;
- 4) Europoje stiprėja nacionaliniai judėjimai, kurie kalbą laiko nacionalinio tapatumo ženklu, todėl viena kalba tampa labiau proteguojama negu kitos;
- 5) nustatyta, kad valstybės mažumų kalboms itin nenoriai suteikia bent kiek oficialesnį statusą, todėl būsimoji Europos daugiakalbystės politika turės atsižvelgti į atskirų asmenų ir ES valstybių narių, kurios vykdo vidinės daugiakalbystės politiką, padėtį.

Lietuvių **mokslininkai sociolingvistai teigia, kad daugiakalbystės kaip pavojaus valstybinei kalbai naratyvas šalyje yra nepagrįstas**. Profesorės Meilutės Ramonienės požiūriu, Lietuvoje daugiakalbystės plėtra itin ryški, reiškinio plitimo mastas pirmiausia yra susijęs su tuo, kad žmonės išmoksta vis daugiau kalbų, nei mokėjo anksčiau, ir tai, kad kitos kalbos gali pakenkti lietuvių kalbai, nėra pamatuota jokiais įrodymais.²⁷

Šiame kontekste aptartinas terminas **darnioji daugiakalbystė, kuris reiškia darnų kalbų sambūvio užtikrinimą šalyje, mieste ar institucijoje bei žmogaus sąmonėje**. Kalbėdama apie globalaus pasaulio ateities iššūkius, mokslininkė Nemira Mačianskienė išskiria, kad šiandien išsaugant namų kalbą ir ją puoselėjant itin svarbu tampa įgyti kelių kalbų kalbinę kompetenciją – tik tada žmonės taps įdomūs ir reikalingi pasauliui. Taigi darniosios daugiakalbystės mokymo aplinkybėmis akcentuojamas naujų kalbų remiantis ir siejant su sukauptais kalbiniais gebėjimais mokymas, lyginant dvi ar daugiau kalbų, nes tik taip ugdomi tikrieji daugiakalbiai. **Esminė darniosios daugiakalbystės sąlyga – vienos kalbos mokymas nevyksta kitos praradimo sąskaita**: nepamirštami vienos kalbos žodžiai, išlaikomos jai būdingos konstrukcijos. Jei tai vyksta, šie požymiai traktuojami kaip vienkaltio mokymo rezultatas. Kita vertus, mokslininkė akcentuoja problemą, kad kalbų pedagogams iš esmės trūksta žinių apie skirtingų metodų ypatumus.²⁸ Aptariamoji sąvoka pabrėžia ne tik daugiakalbystės, bet ir kalbų įvairovės ilgalaikį išsaugojimą ir palaikymą, kurie suvokiami kaip svarbūs visuomeniniai tikslai. Tai gali būti suprantama kaip daugialypis požiūris, kuris apima politiką, švietimą ir visuomenės dalyvavimą siekiant išsaugoti ir praturtinti kalbų įvairovę, o ji paprastai turi įvairios naudos efektą.

Minėtina, kad remiantis mokslininkų pateikiamais duomenimis, formuluojami šie su **daugiakalbyste, kaip žalingu reiškiniu švietimo sistemoje, susiję mitai** (nors lietuviškame šaltinyje šie mitai skiriami dvikalbystei aptarti, užsienio mokslininkų darbuose nurodomi panašūs su daugiakalbyste susiję mitai)^{29, 30, 31}:

- namie geriausia kalbėti ta kalba, kuria vaikas kalba mokykloje, net jei tėvai tos kalbos nemoka labai gerai;
- dvikalbiam vaikui sunkiau sekasi mokykloje;
- vaikai lengvai tampa dvikalbiais tik klausydamiesi aplinkinių kalbos;
- vaikas nuolatos painios skirtingų kalbų žodžius, todėl nesupras, kokia kalba kalbėti;
- dvikalbystė neigiamai veikia vaikų smegenis;
- dvikalbiai visas savo kalbas moka vienodai gerai;
- lietuvių kalbos raidynas yra kitoks, tai trukdys vaikui;
- tikrais dvikalbiais galima tapti tik vaikystėje – vyresniam jau vėlu;
- vaikas normaliai nekalbės nė viena kalba.

Kad daugiakalbystė skirtingai įvairiose interesų grupėse vertinamas reiškinys, rodo ir nuomonių šiuo klausimu įvairavimas, mitų gausa. Šiuo atveju 1) pabrėžiamas lingvistinis turtingumas tiek mokantis, tiek produkuojant daugiau negu vieną kalbą, 2) dėl kitų kalbų paplitimo, skverbimosi į visas gyvenimo sritis – tai ypač aktualu kalbant apie anglų kalbą – traktuojama, kad Lietuvoje iškyla grėsmė valstybinės – lietuvių kalbos funkcionavimui ir likimui. Pabrėžiami kalbų dominavimo, statuso, prestižo aspektai.

6. Apibendrinimas ir akcentai, į ką atkreipti dėmesį ateityje

Daugiakalbystė kaip priešinga vienkaltystei sąvoka (ir netapatinama su poliglosija – kelių ar daug kalbų mokėjimu) – paprastai apibūdinama kaip žmonių gebėjimas komunikuoti daugiau negu viena kalba ar kalbos atmaina, kalbiniu kodu, nebūtinai jas / juos mokant vienodai gerai. Kitaip tariant, tai yra reiškinys, kai žmonės ar įvairios bendruomenės bendrauja, mokosi arba naudoja daugiau nei vieną kalbą. Tai gali pasireikšti įvairiais būdais: nuo kasdienio kalbų vartojimo iki oficialios kalbų politikos skatinimo švietimo institucijose ir valstybėse, kalbos pasirinkimo mišrių šeimų ar emigracijos sąlygomis. Atsižvelgiant tiek į moksliniuose, tiek į viešuosiuose žiniasklaidos šaltiniuose formuluojamas daugiakalbystės konstrukto

²⁷ Tintenis, A. (2024 m. vasario 8 d.). Kalbininkė M. Ramonienė apie lietuvių kalbos padėtį: grėsmės diskursas atrodo niekuo nepagrįstas. Prieiga per internetą: <https://www.bernardinai.lt/kalbininke-m-ramoniene-apie-lietuviu-kalbos-padeti-gresmes-diskursas-atrodo-niekuo-nepagristas-ir-dirbtinai-skatinamas/>

²⁸ Ateitis priklauso daugiakalbiams, gerbiantiems ir savo gimtąją kalbą. (2021 m. balandžio 17 d.). Prieiga per internetą: <http://mokslolietuva.lt/2021/04/ateitis-priklauso-daugiakalbiams-gerbiantiems-ir-savo-gimtaja-kalba/>

²⁹ Jurgita Urbelienė: dvikalbystės mitai ir patarimai tėvams (1/3). (2021 m. sausio 14 d.). Prieiga per internetą: <https://pasauliolietuviai.lt/jurgita-urbeliene-dvikalbystes-mitai-ir-patarimai-tevams-1/>

³⁰ Jurgita Urbelienė: dvikalbystės mitai ir patarimai tėvams (2/3). (2021 m. sausio 27 d.). Prieiga per internetą: <https://pasauliolietuviai.lt/jurgita-urbeliene-dvikalbystes-mitai-ir-patarimai-tevams-2-3/>

³¹ Jurgita Urbelienė: dvikalbystės mitai ir patarimai tėvams (3/3). (2021 m. vasario 9 d.). Prieiga per internetą: <https://pasauliolietuviai.lt/jurgita-urbeliene-dvikalbystes-mitai-ir-patarimai-tevams-3-3/>

apibrėžtis ir jos egzistavimo sąlygų priežastis ir pamatus, galima teigti, kad tai sudėtingas, daugialypis, daug aspektų apimantis reiškinys. Jis kalbinėse bendruomenėse gali būti atsiradęs tiek natūraliai, pavyzdžiui, ankstyvajame individo gyvenimo tarpsnyje, tiek vėliau įgytas, taip pat palaikomas viešosios politikos priemonėmis arba inicijuojamas ir skatinamas ekonominėse ir politinėse bendrijose, kaip Europos Sąjungos atveju.

Vienas esminių Europos Sąjungos kalbų politikos bruožų – daugiakalbystė kaip „svarbus Europos konkurencingumo aspektas“, be to, ES siekia palaikyti jai priklausančių piliečių judumą, taip pat skatina tarpkultūrinį supratimą. Šiame kontekste itin svarbus – užsienio kalbų mokymo skatinimas ir sąlygų įvairiose šalyse jam plėtoti sudarymas. Daugiakalbystė ES – institucinis rūpestis. Ji Europos Sąjungoje yra svarbus principas ir išskirtinė šios ypatybė. Europos Sąjunga – organizacija, sudaryta iš daugybės valstybių narių, kurios turi skirtingas kalbas, kultūrines tradicijas ir istorijas, todėl daugiakalbystės principas yra įtvirtintas ES sutartyse ir teisės aktuose. Daugiakalbystė ES yra laikoma svarbiu veiksniu, kad būtų užtikrintas sklandus bendradarbiavimas, supratimas ir įvairovė tarp valstybių narių. Ši nuostata yra integruota visose ES politikos kryptyse, nes siekiama užtikrinti, kad visi jos piliečiai galėtų naudotis bendromis teisėmis ir turėtų galimybę Bendrijos reikaluose dalyvauti savo gimtosiomis arba kitomis oficialiomis ES kalbomis. Vis tik moksliniuose šaltiniuose formuluojami teiginiai apie kalbų hierarchiją ir neefektyvų skelbiamos kalbų politikos procesą.

Lietuva, kaip Europos Sąjungos narė, atsižvelgdama į ES principus, taip pat turėtų būti suinteresuota skatinti daugiakalbystę. Tuo tikslu švietimo sistemoje yra įgyvendinami projektai ir programos, kad moksleiviams būtų sudaroma galimybė mokytis ne mažiau kaip dvi negimtąsias kalbas, organizuojami kalbų mokymo suaugusiems kursai ir t. t. Tiesa, Lietuvoje daugiakalbystė dažniausiai diskutuojama tautinių mažumų ir anglų kalbos įtakos lietuvių kalbai, apskritai jos vis didesnio įsigalėjimo įvairiose gyvenimo srityse kontekste. Lietuvos kalbų politikos teisės aktuose yra įtvirtintas lietuvių kaip valstybinės kalbos statusas, taip pat nustatyta, kad šalyje funkcionuoja kitos kalbos – regioninės ir mažumų. Tomis kalbomis, kuriomis kalba daugiausia tautinių mažumų atstovų, organizuojamas švietimas. Be kita ko, daugiakalbystės kontekste akcentuojama apskritai užsienio kalbų mokymosi svarba ir anglų kalbos daugelyje viešojo gyvenimo sferų paplitimas.

Daugiakalbystė dažniausiai traktuojama kaip visuomenės gyvenimą praturtinantis reiškinys, bet jos įgyvendinimas ir palaikymas ne visada yra lengvas uždavinys. Šiuo atveju keliama vienu kalbų prieš kitas dominavimo klausimai, be to, dažnai trūksta išteklių, kad daugiakalbystės įgyvendinimas skirtingose valstybių švietimo sistemose būtų efektyvus. Įvairiose kalbinėse bendruomenėse formuluojami įvairūs su daugiakalbyste susiję išbandymai. Kad daugiakalbystė skirtingai įvairiose interesų grupėse vertinamas reiškinys, rodo ir nuomonių šiuo klausimu įvairavimas, mitų gausa. Šiuo atveju 1) pabrėžiamas lingvistinis turtingumas tiek mokantis, tiek produkuojant daugiau negu vieną kalbą, 2) dėl kitų kalbų paplitimo, skverbimosi į visas gyvenimo sritis – tai ypač aktualu kalbant apie anglų kalbą – traktuojama, kad Lietuvoje iškyla grėsmė valstybinės – lietuvių kalbos funkcionavimui ir likimui. Pabrėžiami kalbų populiarumo, statuso, prestižo aspektai.

Išvados:

- apibendrinant išanalizuotus ir pateiktus duomenis, galima teigti, kad **daugiakalbystė Europos Sąjungoje yra svarbus ir įvairiose jos interesų srityse skatinamas principas**, kurį natūraliai nulemia šiai politinei organizacijai – skirtingų šalių susivienijimui – būdinga kalbų įvairovė. Nepaisant pačios bendrijos deklaruojamų kalbinių vertybių, tyrėjai lingvistai išskiria ir kai kuriuos su daugiakalbyste susijusius probleminius aspektus, pavyzdžiui, **vienų kalbų hierarchiją kitų kalbų atžvilgiu**, ir kad šio reiškinio įgyvendinimas vykdomas daugiau kaip formalus veiksmas. Esama šalių, kuriose nukenčia didelį kalbėtojų skaičių turinčios kalbos, nes nepretenduoja į Europos Sąjungos oficialių kalbų šalių sąrašą (katalonų kalbos atvejis Ispanijoje).
- Formuluojama, kad Baltijos šalyse, įskaitant Lietuvą, kuriose žlugo ankstesnės politinės santvarkos, daugiakalbystė (dvikalbystė) **tautinių mažumų asmenims tapo ir kaip būtina sąlyga kalbinei tapatybei išlaikyti** – išsaugant gimtąją kalbą, ir kaip integracinė išlyga naujai besikuriančioje valstybėje – išmokstant jos valstybinę kalbą. Kitas daugiakalbystės aspektas yra siejamas su anglų kalbos, kuri pagal kalbų mokėjimą ir vartojimo sferas pirmauja, tarpkultūrinės lingvistinės priemonės vaidmeniu.
- Daugiakalbystė pastaraisiais metais aptariama tiek ES, tiek nacionalinės įvairių šalių politikos klausimų darbotvarkėse, be to, itin aktyviai įvairiais rakursais tiriama kalbininkų, politologų ir kitų sričių specialistų darbuose. Apskritai daugiakalbystės temomis pasisako įvairios interesų grupės. 1) Minėtas aukštas anglų kalbos statusas ir prestižas lemia, kad daugiakalbystės politika ES įgyvendinama ne visada efektyviai, ir nacionaliniu daugelio šalių lygiu anglų kalba vertinama kaip grėsmė vietinėms kalboms. 2) Teigiama, kad apskritai ir pati daugiakalbystės idėja kelia grėsmę nacionaliniam žmonių tapatumui. 3) Akcentuojami oficialių ir neoficialių Bendrijos kalbų konfliktai. Šiame kontekste esama ir pagrindžių mokslininkų pateikiamų duomenų, kurie, jų teigimu, įrodo daugiakalbystės naudą.
- Atsižvelgiant į stebimas priešpriešas, akivaizdu, kad daugiakalbystė, priklausomai nuo aplinkybių, kalbų bendruomenėse vartojimo balanso ir įvairių faktorių, gali būti vertinama kaip prieštaringai suprantama XXI a. lingvistinė realija.